

LEGAL AND ECONOMIC ASPECTS OF ORGANIC PRODUCTS ACHIEVEMENT FROM NATURAL ENVIRONMENT OF LUBLIN REGION

Summary

The paper presents legal conditions and requirements related to economic subjects that achieve raw material of organic quality from natural habitat. Problems encountered by economic subjects starting the activity, are usually associated with existing law, both referred to organic farming, natural environment protection, and forestry. The set of the most common raw materials achieved from natural environment in Lublin region by economic subjects functioning in that branch of market, was analyzed on a base of data collected by certifying unit. Perspectives of this branch of organic farming and potential materials available over the area in the nearest future were presented as well.

PRAWNE I EKONOMICZNE ASPEKTY POZYSKANIA SUROWCÓW EKOLOGICZNYCH ZE STANU NATURALNEGO NA LUBELSZCZYŹNIE

Streszczenie

Przedstawiono uwarunkowania prawne oraz wymagania wobec podmiotów gospodarczych pozyskujących surowce w jakości ekologicznej ze stanu naturalnego. Problemy, jakie napotykają podmioty gospodarcze rozpoczynające działalność w tej dziedzinie, zazwyczaj związane są z prawodawstwem obowiązującym zarówno w rolnictwie ekologicznym, jak również w ochronie przyrody i leśnictwie. Na podstawie danych uzyskanych z jednostki certyfikującej przeanalizowano zbiór najpopularniejszych ekologicznych surowców pozyskiwanych ze stanu naturalnego na Lubelszczyźnie. Przedstawiono perspektywy rozwoju tego odcinka rolnictwa ekologicznego i potencjalnej bazy surowcowej dostępnej na tym terenie w najbliższych latach.

1. Wstęp

Zbiór roślin dziko rosnących w środowisku uznawanym jako naturalne jest na podstawie przepisów unijnych – Rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 [1] oraz Rozporządzenia Komisji (WE) nr 889/2008 [2] – kategorią pozyskania płodów, zaliczanych do surowców rolnictwa ekologicznego. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 834/2007 [1] kategoria ta obejmuje „zbiwanie roślin dziko rosnących i ich części rosnących w sposób naturalny na obszarach naturalnych w lasach i na obszarach rolniczych pod warunkiem, że w okresie co najmniej 3 lat przed zbiorem obszary te nie były poddane działaniu środków innych niż dopuszczone w rolnictwie ekologicznym, a zbiór nie wpływa na równowagę siedlisk przyrodniczych ani na utrzymanie gatunków na danym obszarze” (834/2007 art. 12 pkt 2) [1]. Do celów certyfikacji Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 [2] dopuszcza gwarancje stron trzecich, w celu weryfikacji wymogu, nie stosowania środków niezgodnych z aktami dotyczącymi rolnictwa ekologicznego (889/2008 art. 70 pkt 2) [2].

Większość obszarów leśnych w Polsce znajduje się w zarządzie Lasów Państwowych i tam są usytuowane obszary zbioru runa leśnego. Nadleśnictwa są instytucjami, które wydają gwarancje na spełnienie wymogów rozporządzenia 834/2007 [1]. Dodatkowo rozporządzenie 834/2007 [1] wprowadza potrzebę stosowania tam wymienionych przepisów, bez uszczerbku dla przepisów wspólnotowych i krajowych. Wymusza to dostosowanie się do przepisów ustawy o lasach z 28 września 1991r. [4], jak również do Rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 28 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ochrony i zbioru płodów runa leśnego oraz zasad lokalizowania pasiek na obszarach

leśnych [6]. Istnieje też obowiązek zawarcia umowy na zbiór z właściwym terytorialnie nadleśnictwem, nie ograniczając czy pozyskiwany surowiec jest kondycji ekologicznej czy konwencjonalnej. Wprowadza to określoną niepewność przy organizacji zbioru surowca o jakości ekologicznej. Obszary wytypowane do zbioru surowca ekologicznego muszą zostać zweryfikowane na zgodność z Rozporządzeniem nr 834/2007 [1] i zatwierdzone przez jednostki certyfikujące.

Problemem dla podmiotu gospodarczego jest praktyka nadleśnictw, które nie mając precyzyjnych przepisów wykonawczych, żądają tylko zawarcia umowy, a nie wydają zaświadczeń, na podstawie których można zweryfikować dany obszar jako przydatny do pozyskania surowców ekologicznych. Nadleśnictwa często uzależniają wydanie zaświadczenia i podpisanie umowy dla podmiotu starającego się o możliwość zbioru surowców ekologicznych od uiszczenia opłaty. Umowa i zaświadczenie, jeżeli zostaną wydane w powyższym trybie, mogą całkowicie dyskwalifikować możliwość organizacji komercyjnego pozyskania surowca ekologicznego na ich terenie, ze względu na niespełnienie warunków rozporządzenia nr 834/2007 [1], przyczyniając się do wymiernych strat finansowych podmiotu gospodarczego. Bardzo często brakuje informacji o wpływie pozyskania części lub całych roślin na równowagę przyrodniczą siedliska. Jeżeli ta informacja zawarta jest w umowie lub zaświadczeniu, to opiera się raczej na subiektywnej ocenie nadleśnictwa, niż na podstawie weryfikowalnych szacunków i danych o wielkości zbiorów.

Problemem spotykanym przez jednostki certyfikujące, które wydają certyfikat na tę kategorię działalności w rolnictwie ekologicznym, jest brak informacji o wielkości bazy surowcowej lub danych, jak pozyskana ilość wpłynie na populację zbieranej rośliny. Możliwe wielkości pozyskania

surowców ekologicznych z terenu zarządzanego przez nadleśnictwo, zależą przede wszystkim od zmiennego w latach urodzaju poszczególnych roślin, jak i ilości, które zostaną pozyskane przez wszystkie punkty skupu działające na tym terenie.

Problem przedsiębiorców rozwiązują przepisy prawa dopuszczające wydanie zaświadczenia. Po zweryfikowaniu przydatności tych obszarów do organizacji pozyskania surowca o jakości ekologicznej, dochodzi do zawarcia umowy na zbiór przemysłowy płodów runa leśnego. Taką szansę daje Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej [5], jak również Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko [3]. Na podstawie tych ustaw przedsiębiorca organizujący pozyskanie surowca o jakości ekologicznej może wystąpić pisemnie do jednostek administracji państwowej, a takimi są nadleśnictwa, o zaświadczenie informujące o terminach stosowania środków chemicznych w terenie leśnym, jak również o możliwych ilościach pozyskania surowców bez ujemnego wpływu na siedlisko przyrodnicze na terenie planowanego zbioru. Po zweryfikowaniu zaświadczenia przez jednostki certyfikujące na zgodność z wymogami rolnictwa ekologicznego dla zaplanowanych obszarów pozyskania surowca, dochodzi do zawarcia umowy na pozyskanie runa leśnego zgodnej z aktami prawnymi i można podjąć się zbioru roślin. Pozostaje jeszcze problem ujednoczenia pobieranych opłat na terenie kraju przez nadleśnictwa, gdyż zawyżone opłaty prowadzą do zwiększenia pozyskania na terenach, gdzie opłaty są niższe lub w ogóle się ich nie pobiera. Jednak takie rozwiązanie organizacji pozyskania surowców ekologicznych ze stanu naturalnego, zgodne z aktami prawnymi, nie jest jeszcze często spotykane w praktyce [10].

2. Materiał badawczy

Do opracowania wykorzystano, jako reprezentatywny dla polskiego rolnictwa ekologicznego, zbiór informacji z największej polskiej jednostki certyfikującej Ekogwarancja PTRE. Na podstawie danych ustalono wielkość skupu borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus* L.) w jakości ekologicznej, na terenie województwa lubelskiego w latach 2007-2009. Uzyskane wyniki porównano z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, dotyczącymi skupu borówki czarnej w badanym okresie na terenie całego kraju i w województwie lubelskim.

3. Wyniki badań i dyskusja

Najczęściej pozyskiwanym ze stanu naturalnego surowcem konwencjonalnym, jak również ekologicznym, jest borówka czarna (*Vaccinium myrtillus* L.). Baza jej pozyskania jest dość dobrze poznana, choć należałoby ją zweryfikować. Badania ankietowe przeprowadzone w latach 1949-1952 i 1962-1966 przez Instytut Badań Leśnych, przy udziale Katedry Użytkowania Lasu SGGW w Warszawie, pozwoliły oszacować przy średnim urodzaju bazę borówki

czarnej na 30,1 tys. ton, jeżyny na 4,7 tys. ton, maliny na 2,2 tys. ton, borówki brusznicy na 1,3 tys. ton, żurawiny na 0,5 tys. ton, poziomki na 0,3 tys. ton [10]. Dla borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus* L.) na podstawie badań opracowano krzywą II stopnia, pozwalającą oszacować całkowitą zasobność jagodzisk nizinnych i górskich:

$$Y=27,17x^2-0,14x+0,02 \quad (1)$$

$$Y=35,40x^2+22,50x+3,58 \quad (2)$$

gdzie:

Y – całkowita zasobność jagodzisk $\text{kg}\cdot\text{ha}^{-1}$,

x – urodzaj oszacowany w skali pięciostopniowej w liczbach całkowitych i ułamkowych. (1 – b. słaby, 5 – b. dobry).

W celu zapewnienia regeneracji bazy oraz zachowania równowagi ekologicznej szacuje się, że trzeba ustalić dopuszczalną granicę zbioru na poziomie od 80 do 100 $\text{kg}\cdot\text{ha}^{-1}$ jagód, co odpowiada urodzajowi 2 (słaby) dla jagodzisk nizinnych i 1,2 (bardzo słaby) dla jagodzisk górskich [11]. Dla uproszczenia szacowania zasobności została opracowana klasyfikacja jagodzisk czernicowych, oparta na podstawowych cechach (typ, rodzaj zwarcia, klasa wysokości) [7, 8, 9]. Pomimo braku danych o bazie surowcowej dla poszczególnych województw, można stwierdzić na podstawie danych statystycznych dla całego kraju, że pozyskanie tych ilości surowca nie wpływa negatywnie na ekosystem. W analizowanych latach w całym kraju pozyskano średnio 7693 tony rocznie, co przy oszacowanej bazie surowcowej w latach 60. jest ilością minimalną. Porównując to do rekordowego roku 1966, gdy zebrano 26 tys. ton [8], ogólne pozyskanie w analizowanych latach stanowi tylko 6% w skali kraju. Najwięcej owoców borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus* L.) zbiera się na Lubelszczyźnie, w Lubuskim i Pomorskim [8].

Na Lubelszczyźnie skupuje się średnio 21% owoców borówki czarnej. W analizowanym okresie (2007-2009) zebrano średnio 1584 ton borówki czarnej, co stanowiło 21% zbioru w skali kraju (tab. 1).

Wahania w zbiorze borówki czarnej w badanych latach były znaczne. Największy zbiór zanotowano w roku 2009, a najmniejszy w roku 2008. Różnica wyniosła aż 615 ton, co stanowi dokładnie 50%.

W porównaniu do innych regionów Polski, w 2008 roku na Lubelszczyźnie zebrano najmniej borówki czarnej, ale w skali kraju w badanym okresie trzech lat (2007-2009) był to zbiór największy (27%).

W badanym okresie trzech lat 2007-2009 na Lubelszczyźnie zebrano przeciętnie 329 ton rocznie borówki czarnej w jakości ekologicznej, co stanowiło 21% ogólnego zbioru (tab. 2).

Najwięcej borówki czarnej o jakości ekologicznej zebrano w 2008 roku, co stanowiło aż 35% pozyskania ogólnego.

Najmniej borówki czarnej o jakości ekologicznej zebrano w roku 2009, mimo rekordowego zbioru ogólnego (tab. 2).

Tab. 1. Skup borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus* L.) w latach 2007-2009 w Polsce i województwie lubelskim
Table 1. Purchase of blackberry (*Vaccinium myrtillus* L.) in 2007-2009 in Poland and the Lublin province

Rok	2007		2008		2009		średnia	%
	tony	%	tony	%	tony	%		
Polska* w tym:	9147		4475		9458		7693	
Lubelskie*	1678	18	1230	27	1845	20	1584	21

* – dane na podstawie GUS

Tab. 2. Skup konwencjonalnej i ekologicznej borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus* L.) w latach 2007-2009 w województwie lubelskim

Table 2. Purchase of conventional and organic blackberry (*Vaccinium myrtillus* L.) in 2007-2009 in the Lublin province

Rok	2007		2008		2009		średnia	%
	tony	%	tony	%	tony	%		
Lubelskie*- w tym:	1678		1230		1845		1584	
ekologiczna**	285	17	426	35	275	15	329	21

* – dane na podstawie GUS

** – dane z jednostki certyfikującej Ekogwarancja PTRE

4. Wnioski

1. Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że pozyskiwanie borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus* L.) nie stanowi zagrożenia dla równowagi siedliska. Jednak należy zauważyć, że na niektórych terenach przy słabym urodzaju i dużym popycie na surowiec o wysokiej jakości, jak również przy korzystnych dla podmiotów gospodarczych umowach zawieranych z nadleśnictwami, równowaga ta może zostać zachwiana lokalnie.

2. W celu racjonalnego pozyskania borówki czarnej na terenie Lubelszczyzny powinno się wprowadzić jednolite procedury uzyskiwania zaświadczeń, jak również jasne zasady opłat za umowy z nadleśnictwami na pozyskanie runa leśnego.

3. Należy monitorować wielkość pozyskania surowców ze stanu naturalnego w poszczególnych rejonach, jak również przeprowadzać uproszczoną weryfikację całkowitej zasobności siedliska borówki czarnej, w trakcie kontroli w latach o słabym urodzaju na terenach, gdzie tradycyjnie pozyskiwane są największe ilości surowca.

5. Literatura

- [1] Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91.
- [2] Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września

- 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli.
- [3] Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2008 nr 199 poz. 1227).
- [4] Ustawa o lasach Ustawa z dnia 28 września 1991 r. (Dz.U. 1991 nr 101 poz. 444).
- [5] Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. 2001 nr 112 poz. 1198).
- [6] Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 28 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ochrony i zbioru płodów runa leśnego oraz zasad lokalizowania pasiek na obszarach leśnych (Dz.U. 1999 nr 6 poz. 42).
- [7] Głowacki S.: Badania nad jagodziskami borówki czernicy (*Vaccinium myrtillus*) występującej na terenie Nadleśnictwa Mielec. Sylwan, 1999, 6: 29-38.
- [8] Głowacki S.: Znaczenie gospodarcze i rekreacyjne dolnych warstw lasu. Leśne Prace Badawcze, 2006, 3: 99-114.
- [9] Głowacki S.: Wybrane materiały do ćwiczeń z ubocznego użytkowania lasu. Warszawa: Wydawnictwo SGGW. Wyd. II. 1995.
- [10] Grochowski W.: Uboczna produkcja leśna. Warszawa: PWN, 1990.
- [11] Praca zbiorowa: Poradnik leśniczego. II. Użytkowanie uboczne. Zasady zagospodarowania i użytkowania leśnych baz surowcowych. Ostalski R., Warszawa: Wydawnictwo Świt, 1991.